YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA UMR DAVOMIDA TA'LIM OLISH TAMOYILI ASOSIDA INDIVIDUAL TA'LIM TRAYEKTORIYASINI SHAKLLANTIRISH

Jamoldinova Sayyora Nodirbek qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti "Pedagogika" kafedrasi v.b.dotsenti., p.f.f.d (PhD)
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0006-4669-0483
s.jamoldinova@cspu.uz, +998917766446

***Annotatsiya**: Maqolada umr davomida ta'lim olish tamoyili asosida shaxsning individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirishning nazariy-metodologik asoslari, mazmuni va pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilinadi. Uzluksiz ta'limning rasmiy, norasmiy va informal shakllari o'rtasidagi uzviylik, ta'lim oluvchining ehtiyojlari, qiziqishlari, mavjud bilim va tajribasini hisobga olish, maqsadlarni belgilash, ta'lim mazmuni va usullarini tanlash hamda natijalarni monitoring qilish masalalariga e'tibor qaratiladi. O'zbekiston Respublikasining ta'limga oid qonunchiligi, rus pedagogik ilmiy maktabi vakillarining individual ta'lim trayektoriyasiga doir qarashlari hamda UNESCO va OECD materiallari qiyosiy tahlil qilinadi. Natijada individual ta'lim trayektoriyasini loyihalashning bosqichlari va uni samarali amalga oshirishga xizmat qiluvchi pedagogik mexanizmlar taklif etiladi. Yangi O'zbekiston sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish individual ta'lim trayektoriyasining ustuvor maqsadi sifatida talqin etilib, uning pedagogik, raqamli, kommunikativ, refleksiv va kasbiy moslashuvchanlik komponentlarini rivojlantirish imkoniyatlari yoritiladi.*

***Kalit so'zlar:** umr davomida ta'lim, uzluksiz ta'lim, individual ta'lim trayektoriyasi, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, ta'lim ehtiyoji, mustaqil ta'lim, refleksiya, raqamli ta'lim. Yangi O'zbekiston, bo'lajak o'qituvchi, kasbiy kompetensiya, pedagogik tayyorgarlik.*

ФОРМИРОВАНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТРАЕКТОРИИ НА ОСНОВЕ ПРИНЦИПА ОБУЧЕНИЯ В ТЕЧЕНИЕ ВСЕЙ ЖИЗНИ В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА

***Аннотация**: В статье анализируются теоретико-методологические основы, содержание и педагогические условия формирования индивидуальной образовательной*

траектории личности на основе принципа обучения в течение всей жизни. Рассматриваются взаимосвязь формального, неформального и информального образования, учет образовательных потребностей, интересов, имеющихся знаний и опыта обучающегося, постановка целей, выбор содержания и методов обучения, а также мониторинг результатов. Проведен сравнительный анализ законодательства Республики Узбекистан, научных подходов российских педагогов и материалов UNESCO и OECD. Предлагаются этапы проектирования индивидуальной образовательной траектории и педагогические механизмы ее эффективной реализации. В контексте Нового Узбекистана индивидуальная образовательная траектория рассматривается как средство развития профессиональных компетенций будущих учителей, включая педагогическую, цифровую, коммуникативную и рефлексивную составляющие.

Ключевые слова: *обучение в течение всей жизни, непрерывное образование, индивидуальная образовательная траектория, личностно ориентированный подход, образовательные потребности, самостоятельное обучение, рефлексия, цифровое образование. Новый Узбекистан, будущий учитель, профессиональная компетентность.*

DEVELOPING AN INDIVIDUAL LEARNING PATHWAY BASED ON THE PRINCIPLE OF LIFELONG LEARNING TO ENHANCE THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS IN THE CONTEXT OF NEW UZBEKISTAN

Abstract*: The article examines the theoretical and methodological foundations, content and pedagogical conditions for designing an individual learning pathway based on the principle of lifelong learning. It focuses on the links between formal, non-formal and informal learning; the consideration of learners' needs, interests, prior knowledge and experience; goal setting; the selection of learning content and methods; and the monitoring of outcomes. Uzbek education legislation, Russian pedagogical scholarship and UNESCO and OECD materials are comparatively reviewed. The article proposes stages for designing an individual learning pathway and pedagogical mechanisms that support its effective implementation. In the context of New Uzbekistan, the individual learning pathway is also considered a means of developing future teachers' professional competencies, including pedagogical, digital, communicative and reflective dimensions.*

Keywords: *lifelong learning, continuous education, individual learning pathway, learner-centred approach, learning needs, self-directed learning, reflection, digital education. New Uzbekistan, future teachers, professional competence.*

Kirish. Globallashuv, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, mehnat bozoridagi kasbiy talablarning yangilanishi va ijtimoiy hayotdagi o‘zgarishlar shaxsdan bilim hamda ko‘nikmalarini muntazam ravishda yangilab borishni talab etmoqda. Bugungi kunda ta’limni faqat muayyan yosh davrida yoki ta’lim muassasasida egallanadigan bilimlar majmui sifatida talqin qilish yetarli emas. Ta’lim inson hayotining barcha bosqichlari va faoliyat sohalarini qamrab oladigan, shaxsiy hamda kasbiy rivojlanishni uzluksiz qo‘llab-quvvatlaydigan jarayonga aylanmoqda. Yangi O‘zbekiston sharoitida pedagog kadrlar tayyorlashning sifat jihatidan yangilanishi bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini nafaqat o‘quv dasturi doirasida, balki uzluksiz mustaqil rivojlanish orqali shakllantirishni dolzarb vazifaga aylantiradi. Shu bois individual ta’lim trayektoriyasi bo‘lajak pedagogning kasbiy maqsadlari va shaxsiy imkoniyatlarini uyg‘unlashtiruvchi vosita sifatida alohida ahamiyatga ega.

UNESCOning umrbod ta’limga oid yondashuvida o‘rganish va hayot faoliyati o‘zaro bog‘liq holda qaraladi: ta’lim barcha yoshdagi insonlar uchun, oila, ta’lim muassasasi, ish joyi va hamjamiyat kabi turli muhitlarda, formal, noformal va informal shakllarda amalga oshadi [1; 2]. Demak, umr davomida ta’lim olish shaxsning faqat diplom yoki malaka olishiga emas, balki o‘zgaruvchan sharoitlarda mustaqil o‘rganish, moslashish va o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarish qobiliyatiga ham taalluqlidir.

Mazkur jarayonda individual ta’lim trayektoriyasini shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki bir xil ta’lim dasturi, metod va sur’at barcha ta’lim oluvchilarning ehtiyojlari, qiziqishlari, tayyorgarlik darajasi va hayotiy maqsadlariga birdek mos kelmaydi. Individual trayektoriya ta’lim oluvchiga umumiy ta’lim maqsadlari doirasida o‘z rivojlanish yo‘lini ongli ravishda belgilash, zarur resurslarni tanlash va natijalarini baholash imkonini beradi. Ayniqsa, pedagogika yo‘nalishida ta’lim olayotgan talabalar uchun bunday trayektoriya pedagogik loyihalash, ta’lim jarayonini boshqarish, raqamli vositalardan foydalanish, samarali muloqot va o‘z faoliyatini refleksiv tahlil qilish kompetensiyalarini bosqichma-bosqich rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin.

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunida ta’limning uzluksizligi va izchilligi, ta’lim olish shaklini tanlash erkinligi hamda insonning butun hayoti davomida ta’lim olishi asosiy prinsiplar sifatida belgilangan. Qonunning 19-moddasida katta yoshdagilarni o‘qitish umr davomida ta’lim olishning markaziy tarkibiy qismi sifatida izohlanib, rasmiy, norasmiy va informal o‘qitish shakllari qamrab olingan [3]. Bu me’yorlar individual ta’lim trayektoriyasini rivojlantirish uchun huquqiy va tashkiliy asos yaratadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolani tayyorlashda ilmiy-pedagogik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, tizimlashtirish va pedagogik modellashtirish metodlaridan foydalanildi. O‘zbekiston Respublikasining ta’limga oid normativ-huquqiy hujjatlari, A.V. Xutorskoyning individual ta’lim trayektoriyasi haqidagi ilmiy qarashlari, UNESCOning umrbod ta’lim konsepsiyasi hamda OECDning 2025-yilgi Education Policy Outlook hisobotidagi dalillar o‘rganildi [1–6]. Tahlilda Yangi O‘zbekiston sharoitida bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash ehtiyojlari individual ta’lim trayektoriyasining kasbiy kompetensiyani rivojlantirishdagi imkoniyatlari bilan bog‘liq holda talqin qilindi. Mazkur ish nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, empirik samaradorlikni isbotlashni da’vo qilmaydi.

Tahlilda individual ta’lim trayektoriyasi mustaqil o‘qish rejasining oddiy ko‘rinishi sifatida emas, balki maqsad, mazmun, metod, resurs, muddat, qo‘llab-quvvatlash va baholash komponentlari o‘zaro bog‘langan pedagogik tizim sifatida talqin qilindi. Bunday yondashuv shaxsning boshlang‘ich imkoniyatlari bilan kutilayotgan ta’lim natijalari o‘rtasidagi izchil aloqani aniqlashga yordam beradi. Bo‘lajak o‘qituvchi misolida mazkur tizim kasbiy kompetensiyaning boshlang‘ich holatini aniqlash, rivojlanish maqsadlarini belgilash, pedagogik amaliyot va mustaqil ta’limni birlashtirish hamda natijalarni muntazam baholashga yo‘naltiriladi.

Umr davomida ta’lim olish (lifelong learning) – insonning butun hayoti davomida bilim, ko‘nikma, kompetensiya va qadriyatlarini rivojlantirishga qaratilgan faoliyatdir. Uning muhim xususiyati ta’limning muayyan muassasa yoki yosh davri bilan chegaralanmasligidir. UNESCO yondashuvida umrbod ta’lim barcha yosh guruhlarini, ta’limning barcha bosqichlarini, turli o‘rganish shakllarini, hayotning turli makonlarini va xilma-xil maqsadlarni qamrab olishi lozim [1; 2].

Mazkur konsepsiya uchta o‘zaro bog‘liq ta’lim muhitini farqlash imkonini beradi. Formal ta’lim – maktab, professional va oliy ta’lim muassasalarida belgilangan dastur hamda baholash mezonlari asosida tashkil etiladigan ta’lim. Noformal ta’lim – malaka oshirish kurslari, treninglar, qisqa muddatli dasturlar va boshqa maqsadli o‘quv faoliyatidir. Informal ta’lim esa kundalik hayot, mehnat, muloqot, mustaqil mutolaa, raqamli manbalar va shaxsiy tajriba orqali yuz beradigan o‘rganishni anglatadi. Bu shakllar bir-birini to‘ldiradi; individual trayektoriya ularni shaxsning maqsadlari asosida uyg‘unlashtirishi kerak.

Individual ta’lim trayektoriyasi tushunchasi rus pedagogik adabiyotida shaxsga yo‘naltirilgan va individuallashtirilgan ta’lim bilan uzviy bog‘liq holda ishlab chiqilgan. A.V. Xutorskoy individual ta’lim trayektoriyasini ta’lim oluvchining o‘ziga xos salohiyati, qiziqishi va ta’limiy faoliyati asosida shakllanadigan, uning shaxsiy

rivojlanishiga xizmat qiladigan yo‘l sifatida izohlaydi [4]. Muallifning evristik ta’limga oid qarashlarida o‘quvchi tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki o‘z ta’limiy mahsulini yaratadigan faol subyekt sifatida namoyon bo‘ladi.

Mazkur yondashuvdan kelib chiqib, individual ta’lim trayektoriyasini quyidagicha ta’riflash mumkin: bu – ta’lim oluvchining ehtiyojlari, qiziqishlari, avvalgi tajribasi, qobiliyati va hayotiy-kasbiy maqsadlarini hisobga olgan holda, pedagogik ko‘mak ostida yoki mustaqil ravishda belgilaydigan, muntazam tahlil va tuzatishlar orqali rivojlanib boradigan ta’limiy yo‘lidir. Trayektoriya individual bo‘lishi uning ijtimoiy va davlat ta’lim standartlaridan uzilishi degani emas. Aksincha, umumiy natijalarga erishishning turli maqbul yo‘llarini ta’minlaydi.

O‘zbekiston oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida individual ta’lim trayektoriyalariga asoslangan o‘quv rejalarini ishlab chiqish, talabalar qiziqishlari va kadrlar buyurtmachilari ehtiyojlariga muvofiq ta’lim dasturlarini shakllantirish, mustaqil ta’lim ulushini oshirish vazifalari qayd etilgan [5]. Bu esa individual trayektoriyani oliy ta’limdagi tanlov fanlari bilangina cheklamasdan, talabaning ilmiy, amaliy, kasbiy va shaxsiy rivojlanishini qamrab oluvchi tizim sifatida ko‘rishni taqozo etadi. Shu nuqtayi nazardan, Yangi O‘zbekiston sharoitida pedagogik oliy ta’limda individual trayektoriyalarni joriy etish bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini izchil rivojlantirishga xizmat qiladigan yondashuv sifatida ko‘rib chiqilishi mumkin.

Individual ta’lim trayektoriyasini shakllantirish tamoyillari. Birinchi tamoyil – shaxsga yo‘naltirilganlik. Ta’lim mazmuni va usullari ta’lim oluvchining yoshi, tayyorgarligi, qiziqishi, qobiliyati, ehtiyoji va rivojlanish sur’atiga moslashtiriladi. Bunda shaxsning kuchli tomonlariga tayanish bilan birga, rivojlantirilishi zarur bo‘lgan jihatlar ham aniqlanadi. Bo‘lajak o‘qituvchilar uchun ushbu tamoyil pedagogik qobiliyat, kasbiy qiziqish va amaliy tayyorgarlikdagi individual farqlarni hisobga olishni anglatadi.

Ikkinchi tamoyil – tanlov va mas’uliyat birligi. Ta’lim oluvchi fan, modul, loyiha, manba, topshiriq yoki o‘rganish usulini tanlashda ishtirok etadi. Biroq tanlov mustaqil rejalashtirish, muddatga rioya qilish va natija uchun javobgarlikni ham talab etadi. Pedagog tanlov imkoniyatlarini tushuntiradi, yo‘naltiradi va zarur maslahat beradi.

Uchinchi tamoyil – uzluksizlik va izchillik. Ta’lim bosqichlari, o‘quv fanlari, rasmiy va norasmiy o‘rganish tajribalari o‘rtasida mantiqiy bog‘liqlik ta’minlanadi. Oldingi bilimlar keyingi o‘rganish uchun tayanch bo‘lib xizmat qiladi, yangi ehtiyojlar paydo bo‘lganda trayektoriya qayta ko‘rib chiqiladi.

To‘rtinchi tamoyil – moslashuvchanlik. Shaxsning hayotiy sharoiti, ish faoliyati, oilaviy majburiyatlari yoki kasbiy rejalari o‘zgarganda ta’lim mazmuni, muddati va

shakllarini moslashtirish imkoniyati bo'lishi zarur. OECDning Education Policy Outlook 2025 hisobotida umr davomida ta'lim oluvchini qo'llab-quvvatlash uchun motivatsiya ("will"), zarur kompetensiyalar ("skills") va ta'limda ishtirok etish imkoniyatlari hamda resurslari ("means") birgalikda ta'minlanishi muhimligi ta'kidlanadi [6].

Beshinchi tamoyil – refleksivlik va dalillarga asoslangan baholash. Ta'lim oluvchi o'z natijalarini tahlil qiladi, qiyinchilik sabablarini aniqlaydi va keyingi qadamlarini belgilaydi. Baholash faqat yakuniy ball bilan cheklanmasdan, portfolio, loyiha, amaliy topshiriq, o'z-o'zini baholash va pedagog fikr-mulohazasini ham qamrab olishi lozim. Pedagogika talabalari uchun refleksiya dars loyihasi, mikroo'qitish, pedagogik amaliyot va o'quvchi bilan muloqot natijalarini tahlil qilish orqali kasbiy o'sishga yo'naltiriladi.

Oltinchi tamoyil – teng imkoniyat va inklyuzivlik. Individualizatsiya ta'lim oluvchilarni ajratish yoki imkoniyatlarini cheklashga olib kelmasligi kerak. Aksincha, turli ehtiyojga ega shaxslar uchun qulay o'quv muhiti, moslashtirilgan materiallar, raqamli va an'anaviy resurslardan foydalanish imkoniyati yaratiladi.

Individual ta'lim trayektoriyasini loyihalash bosqichlari. Birinchi bosqich – diagnostika va o'zini anglash. Ta'lim oluvchining boshlang'ich bilim darajasi, qiziqishlari, motivatsiyasi, kuchli tomonlari, rivojlanish ehtiyojlari va mavjud resurslari aniqlanadi. Diagnostika suhbat, anketa, kuzatuv, kirish topshirig'i, portfolio tahlili va o'z-o'zini baholash orqali amalga oshirilishi mumkin. Diagnostika natijalari yorliq qo'yish uchun emas, ta'limni to'g'ri rejalashtirish uchun xizmat qilishi lozim. Bo'lajak o'qituvchilarda diagnostika pedagogik bilim, metodik ko'nikma, raqamli savodxonlik, kommunikativ tayyorgarlik va kasbiy refleksiya bo'yicha boshlang'ich ehtiyojlarni aniqlashni ham qamrab olishi mumkin.

Ikkinchi bosqich – maqsadlarni belgilash. Maqsadlar aniq, o'lchanadigan, erishish mumkin bo'lgan, mazmunan ahamiyatli va muddat bilan chegaralangan bo'lishi maqsadga muvofiq. Masalan, "ingliz tilini yaxshilash" kabi umumiy maqsad o'rniga "olti oy davomida kasbiy mavzularda B1 darajasida og'zaki muloqot qilish ko'nikmasini rivojlantirish" kabi natijaga yo'naltirilgan maqsad qo'yiladi.

Uchinchi bosqich – mazmun va resurslarni tanlash. Maqsadga muvofiq fanlar, modullar, adabiyotlar, onlayn kurslar, amaliyot, mentorlik, loyiha va mustaqil ta'lim faoliyatlari belgilanadi. Bunda ta'lim oluvchining avvalgi bilim va tajribasi e'tiborga olinib, takroriy mazmun kamaytiriladi, yetishmayotgan kompetensiyalarni rivojlantirishga ustuvorlik beriladi. Pedagogika yo'nalishida bunday tanlov darsni loyihalash, sinfni boshqarish, inklyuziv yondashuv, raqamli didaktika va pedagogik muloqot bo'yicha maqsadli modullarni o'z ichiga olishi mumkin.

To‘rtinchi bosqich – individual reja va muddatlarni ishlab chiqish. Rejada kutilayotgan natija, bajariladigan faoliyat, resurs, muddat, maslahat yoki ko‘mak shakli va baholash mezonlari ko‘rsatiladi. Reja haddan tashqari qat’iy bo‘lmasligi, zarurat tug‘ilganda o‘zgartirish kiritish imkonini berishi kerak.

Beshinchi bosqich – amalga oshirish va pedagogik hamrohlik. Pedagog bu jarayonda yagona bilim manbai emas, balki maslahatchi, fasilitator, mentor va o‘quv faoliyatini muvofiqlashtiruvchi sifatida ishtirok etadi. Ta’lim oluvchiga mustaqil ishlash, hamkorlik qilish, savol berish, xatolarni tahlil etish va o‘z faoliyatini boshqarish imkoniyati beriladi.

Oltinchi bosqich – monitoring, refleksiya va tuzatish. Belgilangan muddatlarda erishilgan natijalar rejalashtirilgan ko‘rsatkichlar bilan taqqoslanadi. Agar maqsadga erishilmagan bo‘lsa, sabablar – vaqt yetishmasligi, resurslarning cheklanganligi, noto‘g‘ri tanlangan metod yoki motivatsiyaning pasayishi – aniqlanadi. Shundan so‘ng reja va strategiyaga tegishli o‘zgartirish kiritiladi. Bo‘lajak o‘qituvchining individual rivojlanishida monitoring pedagogik amaliyot natijalari, dars ishlanmalari, mentor fikri va refleksiv kundalik asosida olib borilishi mumkin.

Samarali shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari va mexanizmlari. Individual ta’lim trayektoriyasi samarali bo‘lishi uchun, avvalo, ta’lim muassasasida tanlov imkoniyatlari va moslashuvchan o‘quv dasturlari mavjud bo‘lishi zarur. Tanlov fanlari, modulli kurslar, loyiha asosida o‘qitish, amaliyot, mustaqil tadqiqot va masofaviy ta’lim elementlari yagona tizimga birlashtirilsa, ta’lim oluvchi o‘z maqsadiga mos yo‘lni shakllantira oladi. Yangi O‘zbekiston sharoitida bo‘lajak o‘qituvchilar kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish uchun nazariy fanlar, pedagogik amaliyot va mustaqil o‘rganish imkoniyatlarining o‘zaro bog‘liqligi muhim.

Ikkinchidan, akademik maslahatchi yoki tyutorlik tizimi yo‘lga qo‘yilishi lozim. Ta’lim oluvchi ko‘pincha qaysi kursni tanlash, qaysi kompetensiyani avval rivojlantirish yoki o‘z natijasini qanday baholash borasida ko‘makka ehtiyoj sezadi. Maslahatchi uning o‘rniga qaror qabul qilmaydi, balki muqobil variantlarni ko‘rsatadi va ongli tanlov qilishiga yordam beradi. Pedagogika talabalari bilan ishlashda mentor individual kasbiy rivojlanish maqsadlarini aniqlash, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va amaliy kompetensiyalarni baholashda yordam beradi.

Uchinchidan, raqamli ta’lim muhiti rivojlantirilishi kerak. Elektron ta’lim platformalari, ochiq ta’lim resurslari, videodarslar, virtual laboratoriyalar, elektron portfolio va o‘quv analitikasi ta’lim oluvchiga o‘z sur’atida o‘rganish hamda natijalarni kuzatish imkonini beradi. Shu bilan birga, raqamli vositalar pedagogik maqsadga xizmat

qilishi, internet va qurilmalardan foydalanish imkoniyati cheklangan shaxslar uchun muqobil resurslar ham taqdim etilishi lozim.

To‘rtinchidan, avvalgi o‘rganish natijalarini tan olish mexanizmlari muhim. Inson ish joyida, mustaqil o‘qish yoki qisqa kurslarda egallagan bilim va ko‘nikmalarini keyingi ta’lim bosqichida namoyish eta olishi kerak. Bu takroriy o‘qishni kamaytiradi va norasmiy hamda informal ta’limning qiymatini oshiradi. OECDning 2025-yilgi tahlilida modulli kurslar va mikro-malaka hujjatlari moslashuvchan ta’lim yo‘llarini kengaytirishi, biroq ularning tan olinishi va o‘zaro ko‘chirilishi uchun aniq mexanizmlar zarurligi qayd etiladi [6].

Beshinchidan, ta’lim muassasasida hamkorlik va refleksiya madaniyati shakllantirilishi zarur. Ta’lim oluvchi, pedagog, ish beruvchi va boshqa manfaatdor tomonlar o‘rtasidagi muloqot trayektoriyaning shaxsiy maqsadlar bilan bir qatorda ijtimoiy va kasbiy ehtiyojlarga ham mos kelishini ta’minlaydi.

Amaliy model va uning kutilayotgan natijalari. Individual ta’lim trayektoriyasini amaliyotga tatbiq etish uchun quyidagi soddalashtirilgan modelni taklif etish mumkin: “Diagnostika → Maqsad → Tanlov → Rejalashtirish → Faoliyat → Monitoring → Refleksiya va tuzatish”. Modelning har bir bosqichi keyingisi bilan uzviy bog‘langan bo‘lib, zarurat tug‘ilganda monitoring va refleksiya natijasida avvalgi bosqichlarga qaytiladi. Bo‘lajak o‘qituvchilar uchun ushbu ketma-ketlik “Kasbiy kompetensiyalar diagnostikasi → Individual kasbiy maqsad → Ta’lim resurslarini tanlash → Pedagogik amaliyot → Kompetensiyalar monitoringi → Kasbiy refleksiya” shaklida konkretlashtirilishi mumkin. Bu nazariy taklif bo‘lib, uning samaradorligi alohida tajriba-sinovda tekshirilishi lozim.

Masalan, pedagogika yo‘nalishida tahsil olayotgan talaba kelajakda inklyuziv ta’lim bo‘yicha mutaxassis bo‘lishni maqsad qilgan bo‘lsa, dastlab o‘z bilim va ko‘nikmalarini baholaydi. Keyin maxsus pedagogika, psixologiya, differensial ta’lim metodikasi bo‘yicha maqsadlar belgilaydi; tegishli tanlov fanlari va onlayn kurslarni tanlaydi; inklyuziv ta’lim muassasasida kuzatuv yoki amaliyot o‘taydi; natijalarini portfolio va loyiha orqali namoyish etadi. Semestr yakunida o‘z rivojlanishini tahlil qilib, keyingi davr uchun yangi maqsadlar belgilaydi. Ushbu misolda formal ta’lim, noformal kurs va amaliy tajriba yagona trayektoriyaga birlashtirilgan.

Taklif etilayotgan modelni baholashda quyidagi mezonlardan foydalanish mumkin: maqsadlarning aniqligi; tanlangan faoliyatlarning maqsadga muvofiqligi; mustaqil ta’limni rejalashtirish va boshqarish ko‘nikmasi; o‘zlashtirilgan bilimlarni amaliyotda qo‘llash; refleksiya va o‘z-o‘zini baholash qobiliyati; ta’lim jarayonidagi faollik hamda motivatsiya. Ushbu mezonlar miqdoriy ko‘rsatkichlar bilan bir qatorda

sifat tahlili orqali ham baholanishi lozim. Bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi bo‘yicha qo‘shimcha ko‘rsatkichlar sifatida darsni rejalashtirish sifati, pedagogik vaziyatda asosli qaror qabul qilish, ta’lim texnologiyalaridan maqsadli foydalanish va kasbiy refleksiya darajasini ajratish mumkin.

Individual trayektoriyaning kutilayotgan natijasi faqat yuqori akademik ko‘rsatkich emas. U shaxsning o‘z ta’lim ehtiyojini anglash, maqsad qo‘yish, axborotni tanqidiy baholash, mustaqil bilim olish, o‘zgarishlarga moslashish, kasbiy faoliyatini rivojlantirish va hayotiy qarorlarni ongli qabul qilish kompetensiyalarini mustahkamlaydi.

Muhokama. Tahlil qilingan manbalar individual ta’lim trayektoriyasi va umr davomida ta’lim olish o‘rtasida ikki tomonlama bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatadi. Bir tomondan, umrbod ta’lim shaxsning turli yosh va hayotiy vaziyatlarda o‘rganishini ta’minlaydigan keng konseptual doirani belgilaydi. Ikkinchi tomondan, individual trayektoriya ushbu tamoyilni shaxs darajasida amalga oshirish mexanizmi bo‘lib xizmat qiladi. Ya’ni, umrbod ta’lim “butun hayot davomida o‘rganish zarurati”ni ifodalasa, individual trayektoriya “qanday, nimani, qachon va nima maqsadda o‘rganish” savollariga javob beradi. Shu sababli Yangi O‘zbekiston sharoitida bo‘lajak o‘qituvchilar kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda individual ta’lim trayektoriyasi uzluksiz ta’lim tamoyilining amaliy pedagogik mexanizmlaridan biri sifatida talqin etiladi.

Biroq trayektoriyani shakllantirishda ayrim muammolar mavjud: o‘quv dasturlarining yetarli darajada moslashuvchan emasligi, tanlov fanlari haqida axborotning kamligi, ta’lim oluvchilarning o‘zini o‘zi boshqarish ko‘nikmalari sustligi, pedagoglarning individual maslahat berish uchun vaqti va metodik tayyorgarligi cheklanganligi, raqamli resurslardan foydalanishdagi tengsizlik. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun ta’lim muassasalarida akademik maslahat xizmatlarini rivojlantirish, pedagoglarning tyutorlik kompetensiyasini oshirish, o‘quv dasturlarini modullashtirish va o‘quv natijalarini tan olish tizimini takomillashtirish maqsadga muvofiq. Pedagogik oliy ta’lim uchun bu muammolar kasbiy kompetensiyalarni diagnostika qilish mezonlarining yetarli aniqlashtirilmaganligi hamda individual rejalarning pedagogik amaliyot bilan doim ham uzviy bog‘lanmasligi ehtimoli bilan ham izohlanadi.

Shuningdek, individual ta’lim trayektoriyasi ta’limni to‘liq ravishda shaxs ixtiyoriga topshirish degani emas. Ta’lim oluvchi mustaqilligi pedagogik rahbarlik, sifat standartlari va ijtimoiy mas’uliyat bilan uyg‘unlashishi kerak. Eng maqbul yondashuv – umumiy ta’lim natijalarini saqlagan holda, ularga erishish yo‘llari, resurslari va o‘rganish sur’atida oqilona moslashuvchanlikni ta’minlashdir.

Xulosa. Umr davomida ta'lim olish tamoyili zamonaviy ta'limni inson hayotining barcha bosqichlari va faoliyat sohalariga tatbiq etishni nazarda tutadi. Mazkur tamoyilning amaliy ifodalaridan biri – shaxsning individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirishdir. U ta'lim oluvchining ehtiyojlari, qiziqishlari, tajribasi va maqsadlarini hisobga olib, formal, noformal hamda informal o'rganish imkoniyatlarini o'zaro bog'laydi. Yangi O'zbekiston sharoitida bu yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini uzluksiz rivojlantirish, shaxsiy o'quv ehtiyojlarini pedagogik kasb talablari bilan uyg'unlashtirish nuqtayi nazaridan dolzarbdir.

Tadqiqot natijasida individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirishning diagnostika, maqsad belgilash, mazmun va resurslarni tanlash, rejalashtirish, amalga oshirish, monitoring hamda refleksiya bosqichlaridan iborat izchil jarayon ekanligi asoslandi. Uning samaradorligi shaxsga yo'naltirilganlik, tanlov va mas'uliyat birligi, uzluksizlik, moslashuvchanlik, refleksivlik hamda teng imkoniyat tamoyillariga rioya etilishiga bog'liq. Bo'lajak pedagoglar tayyorgarligida ushbu bosqichlar kasbiy kompetensiyalar diagnostikasi, maqsadli modul va amaliyot tanlovi, mentorlik hamda refleksiv baholash bilan boyitilishi mumkin.

Amaliy jihatdan ta'lim muassasalarida moslashuvchan modulli dasturlar, tanlov fanlari, tyutorlik va akademik maslahat, elektron portfolio, avvalgi o'rganish natijalarini tan olish hamda muntazam refleksiya mexanizmlarini rivojlantirish tavsiya etiladi. Bunday sharoitda ta'lim oluvchi tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki o'z rivojlanish yo'lini ongli ravishda loyihalovchi faol subyektga aylanadi. Natijada mustaqil o'rganish, kasbiy moslashuvchanlik va shaxsiy rivojlanish imkoniyatlari kengayadi. Shunday qilib, individual ta'lim trayektoriyasi bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik, kommunikativ, raqamli va refleksiv kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi istiqbolli pedagogik vosita sifatida tavsiya etiladi; uning amaliy natijadorligi keyingi empirik tadqiqotlarda tekshirilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO Institute for Lifelong Learning. Making Lifelong Learning a Reality: A Handbook. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2022.

2. UNESCO Institute for Lifelong Learning. Lifelong learning: definition and key elements. https://www.uil.unesco.org/en/unesco-institute/mandate/lifelong-learning (murojaat sanasi: 18.11.2026).

3. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O'RQ-637-son "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. https://lex.uz/uz/docs/-5013007

4. Хуторской А.В. Индивидуальная образовательная траектория в эвристическом обучении // Вестник Института образования человека. 2014. № 2.

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni. https://lex.uz/docs/-4545884

6. OECD. Education Policy Outlook 2025: Nurturing Engaged and Resilient Lifelong Learners in a World of Digital Transformation. Paris: OECD Publishing, 2025. https://doi.org/10.1787/c3f402ba-en

7. OECD. A Conceptual Foundation for the Development of a Lifelong Learning Measurement Framework. Paris: OECD Publishing, 2026.

8. ILO. Lifelong Learning and Skills for the Future. Geneva: International Labour Organization, 2025.

9. Delors, J. et al. Learning: The Treasure Within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century. Paris: UNESCO, 1996.

10. Хуторской А.В. Современная дидактика: учебник для вузов. Санкт-Петербург: Питер, 2001.

11. Ергашев А.Х. Индивидуализация как ключевая стратегия современной образовательной парадигмы // Хоразм маъмун академияси ахборотномаси. 2025. № 6/2.